

Kamusallık Söyleşileri... ENERJİ KRİZİ VE ARZ GÜVENLİĞİ

Elektrik Mühendisleri Odası (EMO) İzmir Şubesi'nin düzenlediği çevrimiçi söyleşide, enerji krizi ve arz güvenliği masaya yatırıldı. Necdet Pamir ve Nedim Bülent Damar konuşmacı olarak katıldığı söyleşide, doğalgaz arzındaki sorunlarla başlayan enerji krizinin büyük ölçüde yönetim sorunlarından kaynaklandığına vurgu yapılarak, enerji teminin temel bir kamu hizmeti olarak yeniden yapılandırılması gerektiği dile getirildi.

EMO İzmir Şubesi'nin "Kamusallık Söyleşileri" adı altında gerçekleştirdiği "Türkiye'nin Enerji Krizi ve Arz Güvenliği" başlıklı çevrimiçi söyleşi 3 Mart 2022 tarihinde düzenlendi. Kamusallık Söyleşilerinin ilkine Necdet Pamir ve Nedim Bülent Damar konuşmacı olarak katıldı. Söyleşinin açılışında ilk sözü alan EMO İzmir Şubesi Yönetim Kurulu Başkan Yardımcısı Mükremin Zülkadiroğlu konuşmacıları tanıtarak, konuşmasına başladı. Doğalgaz arzında yaşanan sıkıntıların elektriğe de sıçradığını hatırlatan Zülkadiroğlu, sanayi kuruluşlarına yönelik olarak gerçekleştirilen elektrik ve doğalgaz kesintilerine dikkat çekti.

Konuşmasına enerji güvenliğini "enerjinin yeterli, ödenebilir, güvenilir, zamanında, temiz ve çeşitlendirilmiş kaynaklardan, olabildiğince yerli kaynaklardan ve kesintisiz, kaliteli olarak arzıdır" şeklinde tanımlandığını belirterek başlayan Necdet Pamir, bunlardan birinin eksikliğinin enerji güvenliğini riske attığına vurgu yaptı. Arz güvenliğinin sanayi ve ekonomi politikaları kadar dış politika ve güvenlik politikası ile da ilgili olduğunu ifade etti. Enerjideki dışa bağımlılığa ilişkin istatistikleri paylaşan Pamir, "Dışa bağımlılık son derece olumsuz bir tabloyu ifade ediyor. Birincil enerji tüketiminde dışa bağımlılığımız hep böyle miydi; hayır. 1990'larda yüzde 52'yi dışa

bağımlılığımız; ama süreç içinde, yani 2002'de AKP iktidara geldiğinde yüzde 68'se, 2020 sonu itibarıyla yüzde 70,2 oldu" diye konuştu.

"Yüksek Dışa Bağımlılık Temel Risk"

Doğalgazda Rusya'ya yüzde 45, İran'a yüzde 16, Azerbaycan'a yüzde 15 bağımlı olduğumuzu ifade eden Pamir, "Rusya'ya doğalgazın yanı sıra petrol ve ürünlerinde yüzde 24, kömürde yüzde 39 oranında bağımlıyız. Nükleerde ise Akkuyu Nükleer Santrali hayata geçecek olursa, o zaman yüzde 100 bağımlı olacağız. İnşaatı, işletmesi, yakıt tedariki, uluslararası bir anlaşmayla tamamen Rusya'ya verilmiş durumda" diye konuştu. Küresel düzeyde artan petrol ve doğalgaz fiyatlarının dışa bağımlılık nedeniyle muazzam bir ekonomik yük yarattığına vurgu yapan Pamir, 2021'de bir önceki yıla göre tüm dünyada enerji talebinin de yükseldiğine değindi.

Ocak ayında gerçekleşen doğalgaz kesintisinin İran'dan kaynaklandığının iddia edildiğini hatırlatan Pamir, konuşmasını şöyle sürdürdü:

"Ukrayna olayı daha gündeme gelmeden yaşadık, Ocak ayının 20'sinden itibaren ya da 15'inden itibaren diyebilirim; doğalgaz ve hemen akabinde elektrik krizi yaşandı. Özellikle de sanayi kesimini, doğalgazla elektrik üreten santralleri gerçekten dizlerinin üstüne çökertti. Konutlara gelemedi, ama o korku sardı hepimizi. Bu, aslında bir doğalgaz krizi değildir; bize göre, bu bir enerji yönetimi krizidir, hatta kaosudur diyebilirim."

Sektörü "kontrat devirleri" ve "özelleştirme" penceresinden bakarak "yönetmenin" arz krizi derinleştirdiğini ifade eden Pamir, konuşmasını şöyle sürdürdü:

"Süresi biten anlaşmaların yenilenmemesi ayrı bir neden. Eksik kapa-

Kamusallık Söyleşileri: Türkiye'nin Enerji Krizi ve Arz Güvenliği

siteyle yenilendi bazıları. Bakû-Tiflis-Erzurum, Azerbaycan'dan gelen hat gibi. Devredilen kontratları BOTAŞ'a geri almak yerine ihale ettiler, ama o ihalenin sonuçlarını da açıklamadılar. Anlaşmalarda spot piyasa fiyatlarının en düşük olduğu dönemde rakamları petrol ürünlerine, tavan yaptığı şu günlerde ise spot piyasa endekslidiler. Bizim dilimizde tüy bitti senelerce; uzun erimli anlaşmalarda müzakere edin, bunun içine düşükken spot piyasa fiyatlarını koyun demiştik. Bekleyip şu dönemde buna dönmeleri, anlaşılır gibi değil."

"Alım Anlaşmaları Yetersiz"

Doğalgazın yüzde 99,1'ini ithal edildiğine vurgu yapan Pamir, Nijerya'yla yapılan anlaşmanın zamanında uzatılmaması nedeniyle spot piyasadan da alım yapılmak zorunda kaldığına belirtti. Konuşmasında Tuz Gölü ve Silivri'deki doğalgaz depolama tesislerine ilişkin de bilgi veren Pamir,

"Sadece İran'dan 28 milyon metreküp eksiklik değil mesele. Türk Akım'dan günde 47 milyon metreküp alabileceken 32 milyon metreküp alabiliyoruz. Niye? Çünkü kontrat devri yaptılar. BOTAŞ'ın kontratlarının 8 milyar metreküpünü 6 şirkete verdiler. Bunların bir kısmı da Gazprom'a yükümlülüklerini ödemediği için tahkime gidildi. Tahkimde kaybettiler, o kısmı alamıyoruz. Kışın ortasında 15 milyon metreküp de oradan eksik alıyorsunuz. Mesele sırf İran değil. Azerbaycan, Bakû-Tiflis-Erzurum Boru Hattı'ndan günlük 19,1 milyon metreküp yerine 7 milyon metreküp için anlaşmak hangi aklın ürünü? Buradan eksiklerimiz var."

Havalar daha fazla soğur, günlük talep 260 milyon metreküpü geçer ve LNG tankerleri de kötü hava koşulları nedeniyle LNG terminaline yanaşmazsa kriz yaşanacağını ifade eden Pamir, şöyle devam etti:

"Azerbaycan'dan gelen diğer boru

hattı bizim açımızdan tam kapasite çalışıyor; ama 16 milyar metreküp yıllık kapasitenin 10'u Avrupa'ya gidiyor, 6'sı bize geliyor. Siz önce kendi ülkenizin ihtiyacını karşılayın, ondan sonra Avrupa'nın ihtiyacına hizmet edin. Bizim görevimiz Avrupa'ya transit geçişin alt yapısını oluşturmak mı sadece? Tam kapasiteyle bizde olsaydı, en azından bu kışı çok daha rahat geçirirdik."

Ülkelerdeki enerji fiyatlarını kıyaslarken satın alma gücü paritesine bakılması gerektiğini ifade eden Pamir, "Türkiye, konutlardaki elektrik maliyetleri açısından Polonya ve İspanya'nın ardından Avrupa'daki en pahalı ülke konumunda" diye konuştu. "Temiz, kesintisiz, kaliteli ve ödenebilir enerjiye erişimin tüm yurttaşlar için temel bir hak olduğunu kabul edemeyen ve sektör sadece rant kapısı olarak gören sakat bir anlayış ısrarla devam ediyor" şeklinde konuşmasını sürdüren Pamir, "Petrol, doğalgaz, kömür fiyatlarının oluşmasında Türkiye'nin hiçbir belirleyici rolü yok. Dolayısıyla yenilenebilir kaynakları hâlâ devreye almamakta ısrar eden bu politika bizim aleyhimize çalışıyor" dedi. Doğalgazdaki artışlarının enflasyonun artmasına neden vurgu yapan Pamir, konuşmasını şu ifadelerle tamamladı:

"Enerji sektörü stratejik bir sektördür, ülkenin ulusal güvenliği ve ekonomik güvenliğiyle ayrılmaz bir biçimde iç içedir, karşılıklı etkileşim halindedir. Özelleştirmeler derhal durdurulmalı, şu ana kadar özelleştirilen tüm kurumlar kademeli olarak geri alınmalıdır. Yükümlülüklerine yerine getirmeyenlerin sözleşmeleri feshedilmeli, sektör tümüyle kamu eliyle yönetilecek ve denetlenecek biçimde yeniden yapılandırılmalıdır. Kamunun yönetim ve denetiminde, planlamayla yürütülen bir politikaya ihtiyacımız var. Yerli enerji kaynaklarının bilimsel olarak saptanması ve enerji karışımında bunun ağırlığının hızla artırılması, talep tahminleri-

nin bilimsel ve objektif yapılması, enerji verimliliğine odaklı bir planlamaya gidilmesi, enerji dönüşümüne hazırlanması gerekiyor. Tüketime arttırılmasına değil, talep tarafı yönetimine dayalı bir politikamız olmadı. Enerji teknoloji ve ekipmanları mutlaka yerli üretilmeli. Ulusal çıkarları, kamu yararını, gelecek nesillerin hakkını, ekosistemi gözetken bir politika egemen kılınmalı. Politika belirlerken, ilgili tüm kesimlerin, başta meslek odalarının, sendikaların, tüketici derneklerinin görüşleri alınmalı; etkin, demokratik katılımı sağlanmalı. Mutlaka ve mutlaka bu planlama anlayışına geri dönmeliyiz."

"Arz Güvenliği Yoksa Kriz Var"

Nedim Bülent Damar ise konuşmasına elektrik özelinde arz güvenliğinin "talep edilen gücü sürekli, anlık en yüksek güç talebini talep edilen yerde ve zamanında karşılayabilmek ve kesintisiz enerji sağlamak" olarak tanımlanabileceğini belirterek, şöyle devam etti:

"Elektriksiz yaşamak artık mümkün değil. Bu nedenle de insanların ekonomik olarak elektriğe ulaşabilmesi de arz güvenliği olarak kabul ediliyor. Bundan dolayıdır ki ülkelerin elektrikle ilgili yasalarında elektriğin düşük maliyetli olması gerektiğinden söz edilir. Yeterli, kaliteli, sürekli, düşük maliyetli ve çevreye uyumlu olarak temin konuları yasalarda yer almaktadır. Dolayısıyla arz güvenliğinin bir başka unsuru da düşük maliyetli olmasıdır. Elektrikte arz güvenliğinin tüm boyutlarıyla sağlanamamış olması enerji krizi olarak kabul edilir. Ya arz güvenliğini sağladığınızdır veyahut da enerjide kriz vardır."

Ülkemizde puant talebi ile kurulu güç kıyaslandığında ilk bakışta sorun yokmuş gibi gözüktüğünü ifade eden Damar, "TEİAŞ verilerine göre saatlik bazda kurulu güçteki emre amade oranının yüzde 45-55 arasında olduğunu görüyoruz. Yani var olan kurulu gücün

ancak yarısına yakın düzeyi her an kullanılabilir durumda. 10 yıllık talep tahminlerine bakıldığında mevcut kurulu güç ve emre amade kapasiteyle talebin karşılanabileceği gözükmemektedir. Ancak, burada çok kritik bir durum var. Bizim sistemimizde 25.305 megavatlık bir değerde emre amade doğalgaz santrali var. Mesela, savaş nedeniyle gaz kısıtlaması olması durumunda, anlık talep karşılanamaz.”

“Yönetim Krizi”

Kaba bir tahminle elektrik üretiminin yaklaşık yüzde 80’ini depolanabilir kaynaklarla gerçekleştirildiğini ifade eden Damar, “Yani eğer iyi bir planlama yapabilirseniz, elektriğin düzgün ve sürekli olabilmesini sağlayabilmek açısından kaynakların yüzde 80’ini depolayabilirsiniz” dedi. Su gelirlerinin düşük olduğu dönemlerde depolanmış kömür ve doğalgazın kullanılmasının mümkün olduğunu ifade ederek, “Elektriği bir mal olarak gören anlayış çerçevesinde, geçmişte yaşadığımız gibi, doğalgaz santrallerinin fiyatlar bizi kurtarmıyor, o zaman biz de çalışmıyoruz demeleri durumunda da sorunlar çıkabiliyor” diye konuştu. Kurulu gücün talebi karşılaması, frekans ve gerilimi sağlanmasının önünde teknik bir sorun olmadığını belirten Damar, yönetim zafiyetini şöyle özetledi:

“Bildığımız gibi, Türkiye’de elektrik kesintileri oluyor. Bu da konunun özünde bir yönetim sorunu olduğunu ortaya koyuyor. Tabii, yönetim sorunu derken, ekonomik sorunu atlıyorum diye düşünülmesin. Sonunda, elektrik enerjisi vazgeçilmez bir enerji tipi olduğu için, bunun gerekli finansal kaynaklarını sağlamak da sonuçta bir yönetim konusudur. Yönetim eksikliği arz güvenliğini etkileyecek çok önemli bir krizdir. Elektrik sisteminin içerisinde olduğu piyasa ekonomisi ve elektriğin mal olarak kabul edilmesi ve özel şirketler vasıtasıyla üretilmesi kâr maksimizasyonunu esas

aldığından, yönetimde liyakat kısıntılarına gidilmesi sonucunu doğurmaktadır. Şirketler daha çok kâr etmek için, genel planlamaları yapabilecek kadroları çalıştırmıyorlar. Yurttaşlar adına denetim görevini yapmak için var olan devlet kuruluşları da görevlerini özelleştirme hazırlıklarıyla sınırlıyor. Üretim tesislerinin kâr amaçlı olarak çalıştırılmaları, yönetimde liyakatli eleman eksikliği, altyapı yatırımlarının yeterli derecede yapılmıyor olması elektrik kesinti ve kısıntılarına neden oluyor. Bu saydığım her şeyde özünde bir yönetim eksikliği vardır. Arz güvenliğini etkileyen en önemli hususlardan biri yönetim eksikliği olarak ön plana çıkıyor.”

Konuşmasında perakende tarife yapısı ve toptan fiyatların spot piyasada nasıl oluştuğuna ilişkin bilgiler aktaran Damar, kamunun üretim şirketi EÜAŞ’ın tarifelerine ilişkin ise şu bilgileri aktardı:

“EÜAŞ, termik ve hidrolik santrallerden elektrik üretiyor. 2021 yılında 53.3 milyar kWh elektrik üretmiş. EÜAŞ için EPDK ayrı bir tarife yayınlıyor. Bu tarife genellikle normal tarifeden çok çok düşük oluyor. Tarife yaparken, bir taraftan enerji fiyatını aldığı zaman, bir taraftan EPIAŞ’ta oluşan fiyatı alıyor, öteki taraftan da EÜAŞ’tan fiyat alıyor. Çok karmaşık değil, ama uzun bir formülü var; o formülün içine bunları da yerleştirerek, bu şekilde bir paçallama yapıyor. Yani tüketicinin yaklaşık olarak her yıl yüzde 20-25’i arasındaki bir miktarı. Şu anda ki duruma göre söylüyorum. EÜAŞ’tan düşük fiyatta satın alıyor, bu düşük fiyatta satın aldığı enerji dolayısıyla tarife içerisinde yer alan enerji fiyatını paçallıyor ve böylece tarifede bir miktar düşüklük sağlanmış oluyor.”

“Sistemin Kaybedeni Yurttaş”

EPIAŞ’ta saatlik bazda en yüksekte dengelemeden oluşan spot rakamlar incelendiğinden doğalgaz santrallerinin kâr marjınının düşük, geriye kalan

tüm santrallerin ise yüksek kaldığını örneklerle anlatan Damar, durumu şu ifadelerle özetledi:

“Artan doğalgaz fiyatlarıyla oluşan piyasanın yurttaşlar için, büyük bir handikap olduğunu bu tablo çok net olarak gösteriyor. Şuanda doğalgazcılara da pek fazla yaramıyor. Onlar da yüzde 4,5 bir marjla çalışıyor gibi görünüyorlar. Sonuç itibarıyla bu sistemde enerji üreticilerin kaybettiği bir şey yok; ama kaybedenler, yükselen elektrik faturaları nedeniyle bütçelerinin çok büyük bir bölümünü faturalarını ödemek için kullanan yurttaşlar oluyor.”

Piyasada fiyatlarının yurttaşların alım gücüyle paralel şekillenmediğine vurgu yapan Damar, “Yapılan indirimlere ve ayarlamalara bakacak olursanız, enerji fiyatına yönelik, yani elektrik üreticilerine yönelik bir değişiklik yapılmıyor. Sonuçta indirimler, devletin aldığı vergilerden yapılıyor” dedi. Türkiye’de elektrik piyasasının yıllık yaklaşık 39.3 milyar dolar büyüklükte olduğunu ifade eden Damar, “Üreticiler aşağı yukarı 670 milyarını, dağıtım şirketleri 82 milyar, devlet de 99 milyarını alıyor” diye konuştu. Şirketlerin çoğunun hem üretim hem de dağıtım tesisi sahibi olduğunu hatırlatan Damar, “Dikkat ederseniz, zam kararları hızlı, indirim kararları yavaş alınıyor. Bu büyükler kolayca vazgeçilebilecek miktarlar değil” ifadelerini kullandı. Yurttaşların elektriği tüketmek zorunda olmalarının avantaja dönüştürdüğünü vurgulayan Damar, şöyle devam etti:

“Elektrik, insanların vazgeçemeyeceği bir enerji çeşididir ve bir piyasa malı gibi değil, kamu hizmeti olarak sağlanmalıdır. Aksi takdirde, kâr maksimizasyonu şiarıyla hareket etmek üzere kurulmuş olan özel sektör kuruluşlarının halkın alım gücü seviyelerinde elektrik satışı yapacağını beklemek hayalci-lik olacaktır. Mevcut sistem içerisinde elektriğin daha ucuza mal edilmesi an-

cak yenilenebilir kaynakların kullanımının maksimum seviyeye çıkarılmasıyla mümkün olabilir. Böylece, yurtdışından alınan yakıtların hem yurtdışı fiyat artışlarından hem de olası döviz artışlarından elektrik fiyatının etkilenmesi en aza indirilecektir. Ancak, tüketimin yarısının yurtdışı kaynaklı yakıtları kullanarak

yapan, Türkiye'de yenilenebilir kaynak yapılanması uzun zaman alacaktır. Bu görünen bir gerçek.”

Spot piyasada işlemlerin maliyet bazlı hale getirilmesi ve yenilenebilir daha fazla yatırım yapılmasının sorunları bütünüyle çözme de yurttaşların yükünü bir miktar azaltabileceğini

vurgulayan Damar, “Pahalı elektrik sorununun bir tek çözümü vardır; elektrik temininin kamu eliyle ve elektrik kullanımının insanlar için vazgeçilmez bir hak olduğu bilinciyle kamu hizmeti olarak yapılmasının sağlanmasıdır” ifadeleriyle konuşmasını tamamladı.

Kamusallık Söyleşileri-II...

ENERJİ YOKSULLUĞUNUN PANZEHİRİ: KAMULAŞTIRMA

Elektrik Mühendisleri Odası (EMO) İzmir Şubesi'nin düzenlediği çevrimiçi söyleşide, derinleşen yoksulluk masaya yatırıldı. Teoman Alptürk ve Seyhan Erdoğan'un katılımıyla gerçekleştirilen söyleşide, sosyal yardımların özelleştirme programının bir parçası olduğuna vurgu yapılarak, “Yoksulum ve bir insan hakkı olarak enerjiye erişemiyorum diyorsak, çözümü kamulaştırmada gerekir” denildi.

EMO İzmir Şubesi'nin “Kamusallık Söyleşileri” adı altında gerçekleştirdiği “Enerji Yoksulluğu ve Yeniden Kamulaştırma” başlıklı çevrimiçi söyleşi 16 Mart 2022 tarihinde düzenlendi. Kamusallık Söyleşilerinin ikincisine Teoman Alptürk ve Seyhan Erdoğan konuşmacı olarak katıldı. Söyleşinin açılışında konuşan EMO İzmir Şubesi Yönetim Kurulu Başkanı Özgür Tamer, Teoman Alptürk ve Prof. Dr. Seyhan Erdoğan'ı tanıtarak, enerjinin yamsal önemine vurgu yaptı.

İlk sözü alan Teoman Alptürk 1971 yılında Türkiye Elektrik Kurumu'nda (TEK) göreve başladığını belirterek, bu yıllarda kurulu gücün 2300 megavat dolaylarında olduğunu hatırlatarak konuşmasına başladı. Enerji alanındaki piyasalaştırma kapsamındaki ilk uygulamanın Seyhan Hidroelektrik

Santrali olduğunu belirten Alptürk, konuşmasına şöyle devam etti:

“1953'te Seyhan Barajı çalışmaları yapılırken bulunan kredide önemli bir şart vardı; bu özel sektör eliyle çalıştırılırsa bu kredi söz konusuydu. Bu, Marshall Planı'nın bir uygulamasıydı. Böylece de ilk özel santralimiz, ilk özel şirketimiz Çukurova Elektrik Anonim Şirketi vasıtasıyla kurulmuş oldu. Daha sonra özel Kepez Santrali kuruldu.”

Hizmetlerin tümünün tek elde toplanmasına ilişkin kanunun 1970 yılının Kasım ayından çıktığını ve belediye şirketlerin elindeki dağıtım tesisleri ile Seyhan ve Kepez santrallerinin TEK'e devredildiğini anlatan Alptürk, konuşmasını şöyle sürdürdü:

“Daha sonra 1982'den başlayarak

özelleştirme furusu Türkiye'deki enerji sistemini vurdu. 1982'den sonra ilk defa 3096 sayılı Yasayla TEK dışındaki elektrik tesislerine yönelik bir yasa çıkartıldı. Arkasından peş peşe, 2000'li yıllara kadar pek çok özelleştirme yasa çıkartıldı. Özellikle de 3096'yla başlayan yap-işlet-devret ile başlayan birçok özel şirket üretim tesisi kuruldu. Yap-işlet-devret, yap-işlet; daha sonra da arkasından sektörü piyasalaştırma çalışmaları başladı.”

Bu dönüşümle birlikte tüketicilerin birer müşteri olarak görülmeye başlandığını dile getiren Alptürk, “Elektrik enerjisi doğal tekel. Doğal tekel, bir hizmetin birden çok üretici tarafından yapılmasının fiziki veya ekonomik olarak mümkün olmadığı, tek üretici tarafından

Kamusallık Söyleşileri: Enerji Yoksulluğu ve Yeniden Kamulaştırma

daha az bir maddi ve toplumsal maliyetle hizmetin verilebildiği durumları anlatıyor. Doğal tekel, elektrik enerjisinin en önemli özelliklerinden biri, çünkü ürettiğiniz anda tüketeceksiniz ve depolama şansınız yok” dedi.

“Rekabet Söz Konusu Değil”

Bir diğer önemli konun ise rekabete olduğunu ifade eden Alptürk, konuşmasını şöyle sürdürdü:

“Bir piyasanın rekabete açılıyor olması, ne yazık ki rekabetin tesisini ve rekabetteki beklenen faydaların oluşmasını garanti etmez. Başta elektrik üretimi olmak üzere, elektrik endüstrisi için bu durum çok daha kritiktir. Çünkü genel olarak elektriğin depo edilememesi, anlık dengeleme ihtiyacı, elektrik üretim santrallerinin maliyet farklılıkları gibi elektriğin kendine özgü nitelikleri ve piyasa yapıları elektrik üretimine ilişkin piyasalarda düşük pazar payına sahip teşebbüslerin dahi piyasa fiyatını etkileyebilmelerine, dolayısıyla ciddi ölçekte pazar gücüne sahip olabilmelerine imkân tanımaktadır.”

Özelleştirmenin sektörün yapısına uygun olmadığına vurgu yaparak konuşmasını sürdüren Alptürk, alım garantili teşvik uygulamalarının yarattığı tahribata da dikkat çekti. Kaynak ve teknoloji bağımlılığına, uluslararası tahkim ve yabancı sermayeye bağımlılığının da eklendiğini ifade etti. İthal kaynak bağımlılığının yüksek olması nedeniyle maliyet kontrolü şaşanı olmadığını belirten Alptürk, konuşmasını şöyle sürdürdü:

“Ülkede uygulanan politikalar elektrik üreticilerine, özelleştirilmiş alanda özel sektöre bu hakları tanıırken, tüketicilere ne verdi, herhangi bir Türk vatandaşının tüketim konusunda ne gibi kazancı oldu? Bugün Türkiye'nin yaklaşık 100 bin megavatlık bir kurulu gücü olduğu halde, zaman zaman elektrik kesintileri olmakta. Niye oluyor? 100 bin megavatınız var. 54 bin megavatlık ta-

lebi zaman zaman karşılayamıyorsunuz. Bunun nedeni çok basit. Aslında 100 bin megavat gibi görünen güç 100 bin megavat değil. Nasıl değil? Türkiye'de şu mevsimi yaklaşık Mart başından Haziran sonuna kadar. Bu dönemin dışında, bu santrallerinin gücünü tam olarak kullanmanız mümkün değil.”

“Atıl Kapasite Maliyeti Yük Oluşturuyor”

Abartılı talep tahminleri nedeniyle atıl kapasite oluştuğuna işaret eden Alptürk, şu bilgileri verdi:

“Planlar yapılırken, ülkenin önümüzdeki 10 yıllık için talep tahminleri yapılıyor ve bu tahminler içinde bir üretim kapasitesi saptanıyor. Bu eksik olursa, elektrik veya enerjide sıkıntılara, kesintilere neden oluyor; ama daha fazla olursa, olabilecek olan tüketimden fazla olursa atıl kapasite oluşuyor. Elektrik tesislerinin yatırım maliyetleri oldukça yüksek. Bu hatlarda da böyle, üretim tesislerinde de böyle. O atıl kapasite çok önemli giderlere neden oluyor. 100 bin megavata ihtiyacınız varken, bu 120 bin megavatsa, o 20 bin megavatı en az 1000 dolarla çarpacaksınız. O kadar fazla yatırım bir yerde ölü bekliyor demektir.”

Atıl kalan santrallara yedek “kapasite” ödemesi yapıldığını hatırlatan Alptürk, “Örneğin doğalgaz santralleri özellikle çok pahalı olduğu için ve şu anda çalıştırılmadığı için, onlara sanki hazır kapasiteymiş gibi, acil durumda kullanılacakmış gibi kapasite parası diye para ödeniyor. Bu sübvansiyonun ötesinde bir şey bence” diye konuştu. Sistemin yeniden yapılandırılması gerektiğine vurgu yapan Alptürk, konuşmasını şöyle tamamladı:

“Maalesef, vatandaş ödeyemiyor. 4 milyon aileye elektrik faturalarını ödeyemediği için yardım yapılıyorsa, bu 4 milyon aile aşağı yukarı 12-13 milyon insan demektir. Bu çok önemli bir şey. Bir kere, insanlarımız yeterli enerjiye

sahip olmadıkları için birtakım günlük insani yaşam ihtiyaçları eksik kalıyor. Ama bunun yanında, bir de sanayimiz var. Sanayide enerjinin pahalı olması, sanayinin uluslararası piyasada rekabetini olumsuz etkiliyor. Onun için, elektrik sektörünün, elektrik hizmetlerinin bir şekilde kamusal alana çekilmesi ve kamusal alanda değerlendirilmesi gerekiyor.”

“Enerji Yoksulluğu Derinleşiyor”

Prof. Dr. Seyhan Erdoğan ise konuşmasına giderek derinleşen enerji yoksulluğunun çözümünün kamulaştırmadan geçtiğini vurgulayarak başladı. Sosyal yardımlaşmayla sorunun çözülemediğine işaret eden Erdoğan, sektörün sübvansiyonlarla ayakta durduğunu ifade etti. “Enerji yoksulluğunun” AB’de geliştirilmiş bir kavram olduğuna vurgu yapan Erdoğan, konuşmasını şöyle sürdürdü:

“Özellikle Avrupa çıkışındaki tanımla söylemek istiyorum: Mevcut gelir düzeyiyle hane halkları enerjiyi karşılayamıyorsa, burada bir enerji yoksulluğu olayı çıkıyor ve bu giderek ağırlaşarak, dünyanın her yerine de yayılıyor. Yani ısıtma, soğutma, aydınlatma, yemek pişirme, ev aletlerini ve bilgi teknolojilerini kullanmakta, vatandaş mevcut gelir düzeyiyle zorlanıyor, bunu yapamıyor, normal ihtiyaçlarını karşılayamıyor. Burada daha çok Avrupa’da öncelikle ısıtma ve ısıtmaya dayalı elektrik ve gaz, özellikle İngiltere’de elektrik sorunları ön plana çıktı; ama ondan sonra aydınlatma, elektriğin kullanıldığı her alanda bu sorun yayıldı.”

Dünyada enerji yoksulluğu kavramının daha çok elektrik ve doğalgaz üzerinden tartışıldığını dile getiren Erdoğan, yoksulluğun gelişimini şu ifadelerle özetledi:

“Enerji yoksulluğu demek, elimdeki gelirle enerji ihtiyaçlarımı karşılayamıyorum. Peki, niye bunu yapamıyorum? Birincisini gelir yetmiyor. İkinci, enerji

fiyatları yüksek. Üçüncüsü de yaşadığım konunun enerji etkinliği düşük, zayıf. Üç tane temel faktör; yani gelirim düşük, fiyatlar yüksek, konutumun enerji etkinliği düşük. O zaman, ben bir enerji yoksulu haline doğru sürükleniyorum. Bir de bu faktörleri sıralamak bir anlamda totolojik bir ifade. Enerji yoksulunun geliri düşük, o fiyattan alamıyor ve yoksul bir hanenin oturabildiği türden enerji verimi düşük bir konutta oturuyor.”

“Neoliberalizm Çöküyor”

Dünya genelinde 1980 sonrası uygulanan sosyal devleti kısıtlayıcı, çokuluslu şirketlerin çıkarlarını önceleyen neoliberal ekonomi politikalarının hane halklarının gelirini düşürdüğüne vurgu yapan Erdoğan, aynı dönemde enerji maliyetlerinin de artışına işaret etti. “Enerji fiyatları neden yüksek” sorusuna yanıt arandığında ise oligopolcü ve tekelci piyasalarda oluşan fiyatların yüksekliği ve kamusal düzenlemelerin sınırlı kalışı sorunları ile karşılaştığını ifade etti. Elektrik özelleştirmelerinin “rekabetçi bir piyasa kurulması” vaadiyle gerçekleştirildiğini hatırlatan Erdoğan, “Ama şunu gördük Dünya Bankasının kredi şartlılıklarıyla âdeta mali cebirle uygulatılan bu sözde elektrik reformları ne toplumsal eşitlik, ne de reform göstergeleri üzerinde hiçbir olumlu etki yapmadı ve bu da ampirik çalışmalarla kanıtlandı. Rekabet düzeyi artmadı, son kullanıcı fiyatları da düşürülemedi” diye konuştu. “Kaynağımız yok, bunu özel sektöre

açmak durumundayız” şeklinde özetlenebilecek yaklaşımları da hatırlatan Erdoğan, konuşmasını şöyle sürdürdü:

“Nereye geldik? Avrupa Birliği’nde, özellikle 2008 mali krizinden sonra, hanelerin, emekçi yığınların gelir düzeylerindeki düşme, kötüleme, enerji yoksulluğunu çok ciddi bir boyuta çıkardı, orada da tartışmalar arttı. Türkiye’de de aynı şekilde, enerji fiyatlarındaki artış nedeniyle, özellikle elektrikte, toplumsal tepkiler doğmaya başladı ve bu toplumsal tepkiler sonucunda yoksullara enerji yardımlar gündeme geldi.”

“Sosyal Yardım Araç Olarak Kullanılıyor”

Dünya Bankası’nın sosyal yardımları özelleştirilme programının bir parçası olarak değerlendirdiğini ifade eden Erdoğan, “Böylece Dünya Bankası ve IMF bunu elektrikte ve gazda piyasalaşmayı kolaylaştıran bir unsur olarak görürken, şirketler de zararlarını; ödenmeyen faturaları sosyal yardım vasıtasıyla bir anlamda kamulaştırmış, devletin üstüne yüklemiş oldu” diye konuştu. Sosyal yardım alan ailelere ilişkin istatistiki bilgileri paylaşarak konuşmasını sürdüren Erdoğan, TÜİK verileri üzerinden gerçek yoksul sayısının 18 milyon olarak hesaplandığı belirterek, şöyle devam etti:

“Dolayısıyla yoksulların elektrik ve doğalgaz ihtiyaçlarını gerçek anlamda yardımla gidermeye bu devletin gücü yetmez. Gerçek anlamda elektrik piyasası ve hele gaz piyasasını serbest pi-

yasa haline getirip de fiyatları rekabetçi fiyat şeklinde bırakırsak, hiç kimsenin bu fiyatlara gücü yetmez. Onun için, elektrikteki tüketicinin sorununun yoksullara yardımla çözülmesi kesinlikle mümkün değil diye düşünüyorum.”

Salgın döneminde yoksul sayısının artışına da vurgu yapan Erdoğan, bu dönemde ödenmemiş faturalarla dolayısıyla kesinti yapılmaması, vergi indirimi gibi hane halkının destekleyecek önlemler alınmak zorunda kaldığını dikkat çekerek, şöyle devam etti:

“Demek ki, insanların yaşamı için enerji temel bir ihtiyaç; toplumsal bir ihtiyaç. Dolayısıyla bir piyasa malı olarak değil, toplumsal hizmet olarak düşünülmesi lazım. Avrupa’da, büyük sendikalar, sosyal ve çevresel kuruluşlardan oluşan enerji hakkı koalisyonu kuruldu. Uygun fiyatlı enerji hakkının, Avrupa Birliği düzeyinde tanınması çalışma yürütüyor ve enerji sisteminin kamusal ve demokratik mülkiyetini hedefliyor. Pandemi döneminde enerji yoksulluğundaki artış hem çok çeşitli sosyal yardımları gündeme getirdi, hem de dünyada enerjinin bir insan hakkı olarak benimsenmesi akımını bir üst düzeye çıkardı diyebiliriz.”

TRT payının, KDV indirimi, kademeli tarifeye geçiş uygulamalarının da çözüm sağlamadığını ifade eden Erdoğan, “Ben yoksulum ve bir insan hakkı olarak enerjiye erişemiyorum diyorsak, çözümü yeniden kamulaştırmada ve kamuculukta aramız gerekir” ifadeleriyle sözlerini tamamladı.

TMMOB Elektrik Mühendisleri Odası İzmir Şubesi

Çevrimiçi Söyleşi

DEMOKRATİK ENERJİ PROGRAMI

ÖĞÜZ TÜRKİYILMAZ
TMMOB Enerji Çarşama Grubu Başkanı Yardımcısı

MAHİR ULUTAŞ
EMO İzmir Şubesi 20. ve 31. Dönem Yönetim Kurulu Başkanı

KAMUSALLIK SÖYLEŞİLERİ - III

Elektrik Mühendisleri Odası (EMO) İzmir Şubesi'nin, Oğuz Türkiylmaz ve Mahir Ulutaş'ın katılımıyla düzenlediği 'Demokratik Enerji Programı' başlıklı çevrimiçi söyleşi, 13 Nisan 2022 Çarşamba saat 20:30'da gerçekleştirilecektir. "Kamusal Söyleşileri" kapsamında düzenlenen etkinliğe, EMO İzmir Şubesi'nin Youtube kanalı üzerinden canlı katılım sağlayabilirsiniz.

Canlı Yayın
<https://www.youtube.com/emozmirusubesi>

TARİH
13 NİSAN 2022
ÇARŞAMBA

SAAT
20.30